

“MR. BUNGLER SENDS HIS REGARDS”¹: WALTER BENJAMIN, UN FRACÀS?²

Erdmut Wizisla

Per a B.K. Tragelehn

Unes paraules abans de començar

La primera vegada que la meua família i jo vam venir a Portbou se sentien constantment les campanes de l'església. Vaig pensar que Benjamin, moribund, també devia haver-les sentit. Passarem cinc dies aquí a Portbou i finalment ja teníem amics a tot arreu. Santiago Vancells Gascons ens va ensenyar el registre de defuncions, amb el retrat de Benjamin. Lorenzo Novés Hernández ens va fer de guia per tal de travessar els Pirineus en una excursió a peu que no va resultar gens fàcil. Plovia i les pedres relliscaven, però fou preciós i emocionant. A Puig del Mas vàrem menjar raïm dolç aromàtic i, de sobte, en arribar al cim, va sortir el sol. Es veia Banyuls i Portbou, a més a més d'un esplèndid arc de sant Martí (encara que no sé si hauria de dir-ho) que coronava el paisatge.

Tractem d'evocar aquells dies de setembre de 1940. Walter va escriure la seva darrera carta fa 70 anys, potser precisament un dia com avui, el 25 de setembre de 1940. El document original ja no existeix, comptem únicament amb la transcripció de Henny Gurland, una de les suposades destinatàries de la carta, en la que Benjamin va escriure: “En una situació sense sortida, no tinc més opció que posar-hi fi. La meua vida acabarà en un petit poble situat en els Pirineus, on ningú no em coneix” (“Dans une situation sans issue, je n'ai d'autre choix que d'en finir. C'est dans un petit village dans les Pyrénées où personne ne me connaît ma vie va s'achever.”)³ Quan Benjamin va escriure aquestes paraules, ningú no podia imaginar com canviaria tot. Avui dia, segur que gairebé tots els nens d'aquí coneixen el seu nom. Talment va dir Antoni Pous, poeta català i traductor de la seva obra, “A Portbou, al costat del mar, Benjamin ja no és un desconegut, sinó un dels nostres morts”. A Portbou hi fan cap visitants d'arreu del món. És un lloc conegut com a cruïlla de camins, gairebé essencial en la història cultural d'Europa. El memorial de Dani Kravan s'ha convertit en un emblema de tot això. Tot i les nombroses dificultats, moltes persones compromeses han contribuït durant anys a

¹ N. de la T.: “Mr. Bungle sends his regards” (Salutacions de part del Sr. Torpe) és la traducció en anglès de la dita alemanya “Ungeschickt lässt grüssen”. Segons l'autor, Hannah Arendt fou possiblement qui va encunyar la traducció anglesa de la frase, en la que el terme “Ungeschickt” hi apareix com “Mr. Bungle”, que en català podria traduir-se com matusser o barroer. D'ara endavant, es respecta el terme anglès d'Arendt.

² Aquest és el text que surt de la meua ponència en el *Col·loqui Internacional Walter Benjamin*, Portbou, 25 de setembre de 2010. No he eliminat completament el caràcter oral. Agraïxo al *Memorial Democràtic*, especialment a Jordi Guixé, la invitació a Portbou i els meravellosos dies que vàrem passar junts. Gràcies també a en Nicholas Jacobs, de Londres, per ensenyar-me paraules com “butterfingers” i corregir els pitjors excessos del meu anglès, a Ursula Marx, del Walter Benjamin Archiv, per repassar el meu text amb cura i a B. K. Tragelehn per les nostres -i nombroses- converses sobre Benjamin.

³ Walter Benjamin, *Gesammelte Briefe*, de. Christoph Gödde i Henri Lonitz, Frankfurt am Main 1995-2000 (citada com GB, també en el text), GB VI, p.483.

que els últims dies de la vida de Walter Benjamin romanguin en la memòria de la ment del món. I ho han aconseguit.

M'agradaria expressar el meu enorme respecte vers totes les seues esforços. Per als meus companys del Walter Benjamin Archiv i per a mi, és molt important de romandre en contacte amb el *Memorial Democràtic*. Agraeixo enormement totes les activitats que organitza la institució, els seus membres i els seus col·laboradors: Miquel Camines, Jordi Guixé, Jordi Font Agulló, Maximiliano Fuentes Codera, Marc Andreu, Gemma Simon Mutane.

Hannah Arendt tenia potser una idea una mica precària de la importància de Portbou. En una carta del 21 d'octubre dirigida a Gershom Scholem, v a escriure: "El cementiri està situat al damunt d'una petita badia, just davant del Mediterrani. Les terrasses, excavades en la roca, formen uns murs de pedra que també acullen taüts. És un dels llocs més increïbles i bells que mai no he vist".⁴

El que he portat avui també està relacionat amb Hannah Arendt. El títol de la meua ponència és la dita alemanya "*Ungeschickt lässt grüssen*". El terme "*Ungeschickt*" fa referència a un tipus de persona la manera de fer o el comportament de la qual és matusser, barroer, desmanegat. La traducció a l'anglès, probablement obra de la pròpia Arendt, seria "*Mr. Bungle sends his regards*" (Salutacions de part del senyor Barroer). Existeixen altres versions, com "*Greetings from Mr. Clumsy*" encara que, per a un angloparlant, la dita sona poc familiar. Pot ser que el terme "butterfingers" (desmanyotat, manasses) hi sigui més semblant com equivalent. Tot i això, tan sols descriu a una persona físicament estranya o desmanyotada, algú a qui se li escaparia de les mans una passada de pilota. Certament que hom no s'imagina a Benjamin com un gran extrem al camp de beisbol o de criquet. Ell coneixia la sentència per la seva mare, qui li deia: "Mr. Bungle sends his regards" cada vegada que esdevenia una d'aquestes innombrables petites catàstrofes infantils".⁵ La frase tornà a la ment de Benjamin en llegir *L'homenet geperut*, un poema infantil alemany sobre un personatge fantàstic, els versos del qual cità en diverses ocasions. Aquest "homenet geperut" constitueix una figura important en el seu univers literari.

El 1968, Hannah Arendt va escriure sobre aquest tema en un assaig sobre Benjamin, en el que la seva imatge gira al voltant de paraules com "desgràcia", "mala fortuna", "barroeria", "rarsa", "grolleria". Segons Arendt: "Amb la precisió d'un somnàmbul, la seva barroeria el va portar invariablement al centre mateix de la desgràcia, o onsevulga que sotgés alguna cosa semblant"⁶. Sobre la mort de Benjamin, Arendt va escriure: "Un dia abans, Benjamin hagués creuat sense problema. Un dia després, els marsellesos ja hagueren sabut que llavors era impossible passar a Espanya. La catàstrofe tan sols era possible aquest dia en concret".⁷ Segons Arendt, la vida de Benjamin es podria tornar a narrar "com una successió de (...) munts de brossa"⁸, recordant els seus projectes periodístics fallits, els llibres no publicats i els seus infructuosos intents d'obtenir l'"habilitació" o qualsevol mena de plaça acadèmica permanent.

⁴ Brodersen, *Walter Benjamin*, p. 261

⁵ Hannah Arendt, *Men in Dark Times*, San Diego, Nova York, Londres (circa 1993), p. 158.

⁶ Arendt, *Men in Dark Times*, p. 159.

⁷ Arendt, *Men in Dark Times*, p. 171.

⁸ Arendt, *Men in Dark Times*, p. 159.

Aquesta visió d'Arendt, compartida per altres, ha conformat més o menys la imatge de Benjamin dels últims setanta anys: el “pobre Benjamin”. Un ser poc mundà, maldestre i poc hàbil en els assumptes de la vida. Benjamin el desmanyotat!⁹ Molts han vist en Benjamin un geni, un home de grans idees, però poc afortunat i incapaç de fer-se càrrec de la seva pròpia vida.¹⁰ Com símptoma d'això, s'ha citat l'estructura fragmentada d' *Arcades Project*. També Lisa Fittko descriu un Benjamin de comportament antiquat, pesat, excessivament cortès per a la seva vida. L'expressió que ella utilitza, “el vell Benjamin”, forma part d'aquesta història.

Que ningú no m'interpreti malament, sóc un gran admirador d'Hannah Arendt. El seu assaig és fantàstic, però al meu parer, es va equivocar en posar tant d'èmfasi en la idea de *Mr. Bungle*. La seva opinió resulta especialment problemàtica, doncs no dubta en utilitzar el terme “fracàs”: “Sens dubte, Benjamin tenia present “el camp de runes i la zona de desastre” de la seva pròpia obra en escriure que “comprendre la seva producció (de Kafka) suposava, entre altres coses, reconèixer simplement que era un fracàs”¹¹. Tal afirmació requereix un debat més extens. Voldria abordar-lo en tres parts: I) Mr. Bungle sends his regards: la cita en els textos de Benjamin; II) Fracàs: l'exemple de Kafka; i III) “La crítica és l'estratega de la lluita literària” (*Direcció única*). El tercer punt revesteix major importància doncs contradiu, en certa manera, la interpretació d'Arendt, ja que suposa un Benjamin llest i enginyós. El seu tràgic final a Portbou no hauria de servir de mesura per a tota la seva existència. La seva mort no hauria de veure's com si fos el fet més important de la seva vida.

1. “Mr. Bungle sends his regards”: la cita en els textos de Benjamin

L'homenet geperut constitueix una referència en els textos autobiogràfics de Benjamin, íntimament relacionada amb la seva suposada ineptitud per a la vida pràctica. En la *Crònica de Berlín*, aquest menciona el seu “mal sentit de l'orientació” quan diu: “És culpa seva (de la mare) que, encara ara, sigui incapaç de preparar-me un cafè. A ella i a la seva tendència de convertir qualsevol mínuscul detall de conducta en una prova de la meva aptitud per a la vida pràctica, li dec el fet de ser aquest somniador recalitrant que l'acompanyava pels carrers que gairebé mai no freqüentava, al centre de la ciutat”.¹² (“Ihr gebe ich due Schuld, dass ich noch heute mir keine tasse Kaffee kochen ka , ihrer

⁹ N.de la T. En aquesta ocasió, l'autor Espriu: “Benjamin the butterfingers!”

¹⁰ Vegem dos exemples recents: Ludger Lütkehaus, “*Ungeschickt lässt grüssen*”. Das “bucklicht Männlein” und die neue Edition Der Schriften Walter Benjamins”, a *Neue Zürcher Zeitung*, 4 de maig de 2010; I Ingo Meyer, *Legitimationsdiskurs*. “Über Jean-Michel Palmiers Benjamin-Studie”, a *Merkur*, 64 (2010), juny 2010, p. 533-538. Segons Meyer, Benjamin era una d'aquestes persones a les quals avui se les anomena “friki”: “Verschlossen, ungeschickt im Alltagsleben und in höchstem Masse eigenbrölerisch, sur Gänze humorfrei und ständig von Plagiatsängsten getrieben, dem winsigen Bekanntenkreis gegenüber autoritär auftretend, bis zum vierzigsten Lebensjahr bei den Eltern wohnend, ihnen auch di Erziehung des Sohnes überlassend, unfähig gar, wie Palmier notiert, sich einen Kaffee su kochen” La conclusió que Meyers treu de Benjamin és “Scheitern am Leben”. Afortunadament, cada vegada hi ha més veus que no comparteixen aquesta opinió. Jo mateix, per exemple, estic completament d'acord amb el que exposa Heinrich Kaulen en el seu article “*Rehabilitierung der Polemik*”, *literaturkritik*, de, Nr. 6 (juny 2010), (consultat el 14 de setembre de 2010).

¹¹ Arendt, *Men in Dark Times*, p.169.

¹² Traducció de l'anglès: Walter Benjamin, *Selected Writings*, ed. Michael W. Jennings et al. Vol.2: 1927-1934, trad. Rodney Livingstone et al. Cambridge, Londres 1999, p. 596

Neigung, die kleinsten Handreichungen, Verhaltensweisen zu Test(en) meiner Eignung für das praktische Leben zu machen, verdanke ich die träumerische Resistenz beim gemeinsamen Gang durch die selten von mir betretenen Strassen der City”.¹³)

Benjamin recorda: “No hi havia res que la meva mare tolerés menys que la cura enutjosa amb què, durant aquests passejos, caminava un pas per darrera. El meu costum de semblar més lent, barroer i estúpid del que era, té el seu origen en aquests passejos i comporta el perill afegit de fer que em cregui més ràpid, hàbil i astut del que sóc”.¹⁴ (“Auch erinnere ich mich wie meiner Mutter nichts unausstehlicher war als die Peinlichkeit, mit der ich beim Bang durch di Strassen immer wieder um einen halben Schritt hinter ihr lieb. Langsamer, ungeschickter, blöder su scheinen als ich es war, diese Gewohnheit nahm ich auf solchen gemeinsamen Gängen an und sie hat die grosse Gefahr, sich schneller, geschickter, schlauer zu glauben als man es ist”/ GS VI, p 466)

A *Berliner Kindheit um neunzehnhundert (Infantesa a Berlín vers 1900)*, llibre al qual Benjamin anomena “records d’infantesa” i que no va arribar a publicar en vida, hi apareix un capítol titulat “*Das bucklichte Männlein*” (L’homenet geperut). En ell, l’esmentat homenet i Mr. Bungle es fonen en un: “La meva mare em va donar la idea. Quan queia o trencava alguna cosa, ella acostumava a dir: “Mr. Bungle sends his regards”. Ara comprenc a què es referia. Parlava de l’homenet geperut que m’havia estat mirant: aquell a qui aquest observi deixa de parar atenció al què fa, o a l’homenet mateix. Resta dempeus, atordit davant un munt de trossos(...) Quan el geperut apareixia, em sentia inútil(...) Encara que jo mai no el vaig veure, era ell qui sempre em veia a mi”¹⁵ (“Meine Mutter verriet mir’s, ohne es zu wissen ‚Ungeschickt lässt grüssen’, sagte si emir immer, wenn ich etwas zerbrochen hatte oder hingefallen war. Und nun verstehe ich, wovon sie sprach. Sie sprach von bucklichten Männlein, welches mich angesehen hatte. Wen dieses Männlein ansieht, gibt nicht acht. Nicht auf sich selbst und auf das Männlein auch nicht. Er stehn verstört vor einem Scherbenhaufen (...) Wo es erschien, da hatte ich das Nachsehen. (...) Allein, ich habe es ni gesehen, Es sahn ur immer mich” / GS IV/1, p. 303) El poema sobre l’homenet geperut es va publicar a la col·lecció *Des Knaben Wunderhorn*. Benjamin el coneixia de la sèrie de Georg Scherer titulada *Deutsches Kinderbuch*. En el poema, el petit geperut és una criatura estranya i inquietant que importuna, roba i trenca objectes:

*Quan baixo al celler
Per servir-me una mica de vi,
El petit geperut és allí
Em pren la gerra de les mans.*

*Quan entro a la cuina,
Per a preparar-me una sopa
El petit geperut és allí
Em trenca el meu petit cassó¹⁶*

¹³ Walter Benjamin, *Gesammelte Schriften*, ed. Rolf Tiedemann i Hermann Schweppenhäuser, Frankfurt am Main 1972-1989 (citada també com GS, també al text), GS VI, p.446.

¹⁴ Traducció de l’anglès: Benjamin, *Selected Writings*, vol.2, p. 596

¹⁵ Traducció de l’anglès: Benjamin, *Selected Writings*, de. By Michael W. Jennings (and Others), transl. by Edmund Jephcott, Howard Eiland and Others, vol. 3: 1935-1938, Cambridge, London 2002, p. 385.

¹⁶ Traducció de l’anglès: Arendt, *Men in Dark Times*, p. 158. –Encara que seria de gran utilitat discutir les diverses interpretacions de l’homenet geperut i el seu lloc en els textos autobiogràfics de Benjamin, no m’és possible de fer-ho aquí. Però voldria al menys, citar els següents i interessants articles: Irving Wolfarth, *Märchen für Dialektiker*. Walter Benjamin und sein “bucklicht Männlein” a: Klaus Doderer (ed.), *Walter Benjamin und die Kinderliteratur*. “Aspekte der Kinderkultur in den zwanziger Jahren”, Weinheim und München 1988, p. 121-176;

*Will ich in mein Keller gehn,
Will mein Weinlein zapfen;
Steht ein bucklicht Mänleinn da,
Tät mir'n Krug wegschnappen.*

*Will ich in mein Küchel gehn
Will mein Süpplein kochen;
Steht ein bucklicht Männlein da,
Hat mein Töpflein brochen.*

En la frase de *Infantesa a Berlín*, el geperut encarna l'amenaça de ser observat per algú a qui no pots veure. El noi queda fascinat, l'homenet geperut el deixa paralizat, com embuixat. Es tracta d'una mena de malefici, una invitació a convertir-se en un dels pilots de desferres que ocasiona el geperut.

No obstant això, i pel que a Benjamin es refereix, hi ha, en la meva opinió, una enorme diferència entre la imatge que ell elabora en torn a si mateix en els seus textos autobiogràfics i la vida real. La cèlebre diferència entre la literatura i la vida. L'autèntic lloc de *Mr. Bungle* és la ficció: primer, en el text autobiogràfic *Infantesa a Berlín*. Ja que es tracta d'una creació i no de la vida real, *Mr. Bungle* és un producte d'estil i creació literària. Benjamin encunyà un autoretrat literari sota la forma d'un personatge barroer, un home de poca sort.

Tot i això, anys abans, a *Einbahnstrasse* (Direcció única), va escriure: "Ser feliç és poder ser conscient d'un mateix sense espantar-se".¹⁷ ("Glücklich sein heisst ohne Schrecken seiner selbst innerwerden können"/ GS IV/1, p. 113).

Costa d'imaginar-se a Benjamin com un home afortunat. Era malenconiós, idiosincràtic i potser massa sensible per poder gaudir de bona sort en un món com aquest. Però vist en conjunt, no podem dir que fos simplement un home dissortat. Les cartes, documents biogràfics i declaracions d'amics en dibuixen un retrat que poca cosa hi té a veure, amb la història del geperut.

Per tal de tenir consciència d'un mateix es requereixen grans dosis de perspicàcia, una certa intel·ligència i astúcia. Estic convençut de que, finalment, Benjamin aconseguí de trencar el malefici, assolí aquesta consciència i guanyà confiança en ell mateix.

2. Fracàs: L'exemple de Kafka

L'homenet geperut és també un dels personatges dels textos de Benjamin sobre Franz Kafka. El 1931, en la crítica a la col·lecció pòstuma de Kafka, *Beim Bau der Chinesischen Mauer* (*L'edificació de la muralla xinesa*) Benjamin cita uns versos d'una "misteriosa cançó tradicional" i observa: "També se'ns ha oblidat l'homenet geperut. És quelcom que abans coneixíem. Per això estava tranquil amb ell mateix, però ara s'interposa en el nostre camí cap el futur."¹⁸ ("Das ist auch so ein Vergessenes, das

I Marianne Schuller, *Ent-Zweit –Zur Arbeit des "bucklicht Männlein" in Walter Benjamins Berliner Kindheit um neunzehnhundert*, a: Anja Lemke/Martin Schierbaum (ed.), *In die Höhe fallen. Grenz gänge zwischen Literatur und Philosophie*, Würzburg 2000, p.141-149.

¹⁷ Traducció de l'anglès: Walter Benjamin, *Selected Writings*, ed. Michael Jennings (*et al.*), vol.1: 1913-1926, Cambridge, Londres 1996, p. 463.

¹⁸ Traducció de l'anglès, *Selected Writings*, vol. 2, p. 596.

buckliche Männlein, das wir einmal gewusst haben, und da hatte es seinen Frieden, nun aber vertritt es uns den Weg in die Zukunft.” /GS II/2, p. 682).

L'homenet geperut és també un capítol important en l'assaig de Benjamin sobre Kafka del 1934. Segons explica Hannah Arendt, el primer considerava Kafka un fracàs, i creia important que aquest es veiés a ell mateix d'aquesta manera. El més interessant, però, és que inclogui la paraula “fracàs” al mateix temps que parla de categories com puresa i bellesa. Això succeeix en una carta de Benjamin a Gershom Scholem del 12 de juny de 1938: “Per fer justícia a un personatge de la puresa i estranya bellesa de Kafka, no hem de perdre mai de vista una cosa: és un personatge del fracàs”.¹⁹ (“Um Kafkas Figur in ihrer Reinheit und in ihrer eigentümlichen Schönheit gerecht zu werden, darf man das Eine nie aus dem Auge lassen: es ist die von einem Gescheiterten.”/GB VI, p. 114)

Però no es tracta d'un fracàs que ens deixi sense res. Benjamin va rebutjar interpretacions com les de Max Brod, que veia Kafka com un jueu místic, i va evocar l'autoimatge d'aquest com un fracàs. Segons el primer, el fracàs de Kafka era inevitable i històricament necessari.²⁰ I estava convençut de que una de les principals raons de tal fracàs tenia alguna cosa a veure amb el seu mètode d'escriure. Sobre Kafka, va escriure: “Va fracassar en el seu enorme entestament de convertir la poesia en ensenyament, fer-la paràbola i retornar-li l'estabilitat i la manca de pretensions que, a la llum de la raó, li semblava l'única forma adequada per a ella.”²¹ (“Gescheitert ist sein grossartiger Versuch, die Dichtung in die Lehre zu überführen und als Parabel ihr die Haltbarkeit und die Unscheinbarkeit zurückzugeben, die im der Vernunft ihm als die einzig geziemende erschienen ist” GS II/2, p. 427f.). La traducció a l'anglès d'aquest passatge a la qual ens remetem és poc precisa. No vol dir ni “poesia” ni “ensenyament”, seria millor referir-se a “escrits” i “doctrina”. Es tracta, doncs, d'una idea molt dialèctica: fracassar en l'intent de convertir els escrits en doctrina, quelcom que s'afirma de forma totalment positiva. La que guanya és l'escriptura.

Aquesta és també una qüestió important per a Benjamin. Recordem allò de “ser conscient d'un mateix sense temor”. L'advertència de no convertir l'escriptura en doctrina resulta tanmateix aplicable a Benjamin: si intentem encasellar-lo, no ho aconseguirem. Si provem de llegir-lo com a un teòric, com un sistema, no ho aconseguirem. En aquest sentit, estic completament d'acord amb Hannah Arendt: parlar sobre Benjamin com filòsof no és molt bona idea.²²

¹⁹ *The Correspondence of Walter Benjamin and Gershom Scholem 1932-1940*, ed. de G. Scholem, traduït de l'alemany per Gary Smith i Andre Lefevre, amb introducció d' Anson Rabinbach, Nova York, 1989, p. 226 (XXX)

²⁰ Veieu, per exemple, la frase de Benjamin: “En realitat, crec que (contrariament al sentir de Kafka, en aquest cas pur i incorruptible) qualsevol interpretació que provingui de l'assumpció d'un cos d'escriptura mística, portada a terme per ell, en lloc de procedir dels sentiments de l'autor, de la seva rectitud i les raons del seu inevitable fracàs, estaria mancada del nexa històric de tota l'obra” (*The Correspondence of Walter Benjamin, 1910-1940*, ed. G. Scholem i Theodor W. Adorno, trad. Manfred R. Jacobson i Evelyn M. Jacobson, Chicago i Londres 1994, p. 463)

²¹ Traducció de l'anglès: Benjamin, *Selected Writings*, vol.2, p. 808

²² Vegeu Hannah Arendt, *Walter Benjamin. Bertold Brecht, Zwei Essays*, Múnic 1971, p. 16-18

En un fracàs com el de Kafka, Benjamin hi va reconèixer grandesa. Es tracta d'un fracàs sense traïció doncs, en la seva opinió, Kafka, en acceptar-lo, va romandre fidel a si mateix. I no es deté allí. Benjamin detecta una peculiar relació entre fracàs i èxit. La fase següent és la millor validació d'aquesta opinió (prové de la ja citada carta a Scholem del 12 de juny de 1938): "Quan aquest va tenir la certesa (és a dir, Kafka; E.W.) de que al final fracassaria, tot el recorregut li va sortir rodó, com en un somni".²³ ("(W)ar er des endlichen Misslingens erst einmal sicher, so gelang ihm unterwegs alles wie im Traum" GB VI, p. 114). En reconèixer el fracàs i sentir-lo, apareixen sortides, hom ja no va mancat d'esperança. L'esperança, com va dir Benjamin en el seu assaig sobre Kafka, és un do per a éssers com els *Gehilfen*, els "ajudants", matussers i desmanyotats de *Das Schloss* (El castell). Benjamin diu: "L'esperança existeix per a ells, els incomplets i els desventurats, i per als de la seva espècie"²⁴ ("Für sien und ihresgleichen, die Unfertigen und Ungeschickten, ist die Hoffnung da"/GS II/2, p. 415)

Cal esperar que un dia l'homenet desaparegui, no només que jo no el vegi més, sinó que acabi també l'amenaça de la seva presència. Aquesta promesa messiànica enllaça amb el pensament benjaminià que es revela en les tesis de "Sobre el concepte d'història". En el seu assaig sobre Kafka, Benjamin expressa aquesta promesa amb una cita de Gershom Scholem, que apareix aquí com el gran rabí: "L'homenet habita una vida deformada. Quan arribi el messies desapareixerà. I aquest, va dir una vegada un gran rabí, no voldrà canviar el món a la força, sinó que simplement li farà un lleuger retoc"²⁵

("Dies Männlein ist der Insasse des entstellten Lebens; es wire verschwinden, wenn der Messias Kommt, von dem ein grosse Rabbi gesagt hat, dass er nicht mit Gewalt dei Welt verändern wolle, sondern nur um ein Geringes sie zurechts tellen werde"/GS II/1, p. 432).

Habitar una vida deformada: la frase posa en relació l'homenet geperut amb les implicacions polítiques del pensament de Benjamin. Un tema que Michael Löwy i Eduardo Jozami van debatre a Portbou.²⁶

3. "El crític és l'estratega de la lluita literària"

No desitjo trivialitzar la dialèctica de l'èxit i el fracàs, que no pot discutir-se aquí de forma suficient. És un tema que ateny a la filosofia, la història i la literatura. Friedrich Hölderlin, per exemple, en el seu poema *Mnemosyne*, va escriure el versos següents: "I molt/ cal dur sobre les espatlles/ com una càrrega del fracàs" ("Und vieles/ wie auf den Schultern eine/ Last von Scheiten ist/ Zu behalten"). El poema fou important per a Hannah Arendt i la seva comprensió del fracàs, sens dubte influenciada per Martin Heidegger, qui citava el poema de Hölderlin en una carta a la primera del 6 de maig de

²³ Traducció de l'anglès: *The Correspondence of Walter Benjamin and G. Scholem 1932-1940*, p. 226

²⁴ Traducció de l'anglès, Benjamin, *Selected Writings*, vol 2, p. 799

²⁵ Traducció de l'anglès, Benjamin, *Selected Writings*, vol 2. p. 811

²⁶ Vegeu les ponències en el *Col·loqui Internacional Walter Benjamin*, Portbou 2010: "Revolution is the emergency brake"(Löwy) i "Beyondn historiographic positivismo and trusting naively in progress" (Jozami. Per desgràcia, em vaig perdre la conferència de Manuel Reyes Mate, "Walter Benjamin, a FIRE alarm".-Al voltant de la "vida distorsionada", vegeu també el debat sobre Kafka entre Adorno i Benjamin, per exemple, GS II/3, p. 176.

1950: “Justament quan em vas escriure aquesta cita vaig pensar en la càrrega del fracàs”.²⁷ Vint anys més tard, en una carta a Mary McCarthy, Arendt citava els versos novament, però afegint-hi dues paraules que els conferien un nou significat “Breument: memòria”.²⁸

Pensem en la tensió entre el fracàs i l'èxit en temps de revolució. L'escriptor alemany Volker Braun va fer d'aquest tema el centre de les seves obres i poemes. En el seu assaig “Un lloc per a Peter Weiss” (“Ein Ort für Peter Weiss”) utilitzà els termes “el meu èxit, que és un fracàs” (“mein Gelingen, das ein Scheitern ist”).²⁹ Em recorda una anotació de Benjamin al seu diari, el 5 de maig de 1931. Segons Hemingway, deia: “Un èxit total, quelcom plenament significatiu, de vegades pot copçar-se millor si es posa al costat del fracàs absolut, d'alguna cosa completament banal.”³⁰ (“Das ganz Glückliche, ganz Bedeutende kann man sich oft nicht besser einsichtig machen als indem man es ganz Misslungne, ganz Banale heranhält”./GS VI, p. 424).

Pot ser que algunes de les derrotes de Benjamin fossin calculades: podríem citar el projecte de diari *Angelus Novus*, la seva temptativa de quedar-se a Palestina i fins i tot la seva fracassada habilitació.³¹ Fos com fos, Benjamin va sofrir indubtablement moltes desgràcies i el seu fracàs és una realitat. Pensem en la seva precària existència. Benjamin tenia raó quan deia que “tots els seus intents en la recerca d'un “lloc” professional, en el sentit burgès de la paraula varen acabar malament”.³² En una carta a Scholem de juliol de 1932, Benjamin nombrava quatre dels seus llibres sense publicar, que assenyalaven “l'autèntic lloc de la ruïna o la catàstrofe”.³³ Hannah Arendt sabia que Benjamin va viure una “època d'extremes” (Eric Hobsbawm): La Primera Guerra Mundial, la depressió, l'aparició del feixisme, el desplaçament. Podem confiar en el seu relat, doncs era una persona propera a Benjamin, íntegre i molt observadora. El que deia d'ell ho sabia de primera mà.

Sense voler contradir la imatge d'Arendt, si considerem l'aproximació de Benjamin a Kafka sembla que existeixi un esbós alternatiu, potser “amb un lleuger retoc”. Podem trobar una opinió sobre Benjamin similar a la seva frase sobre Kafka, que torno a citar: “Quan va tenir la certesa de que finalment fracassaria, tot el recorregut li va sortir rodó, com en un somni”.³⁴ Així doncs, crec que hi ha tres coses per confrontar a Mr. Bungle, tres elements contra la depressió davant el fracàs: el comportament de

²⁷ Hannah Arendt, Martin Heidegger, *Briefe 1925 bis 1975 und Andere Zeugnisse*, del seu llegat, ed. Ursula Ludz, Frankfurt am Main, 1999, p. 426

²⁸ Hannah Arendt/Mary McCarthy, *Im Vertrauen*, Epistolari 1949-1975, edició i prefaci de Carol Brightman, Múnic/Zúric 1999, p.426.

²⁹ Volker Braun, *Wir finden uns soweit wohl. Wir sind erstn einmal am Ende*. Comentaris, Frankfurt am Main, 1988, p. 169.

³⁰ Traducció de l'anglès: Benjamin, *Selected Writings*, vol.2, p. 471

³¹ Vegeu l'opinió de Hannah Arendt: Ara em sembla difícil d'entendre com, tant ell com els seus amics, pogueren haver dubtat tan sols de que l'habilitació amb un professor universitari corrent no li abocaria la catàstrofe”(Arendt, *Men in Dark Times*, p. 158).

³² Benjamin, *Selected Writings*, vol.2, p. 617 (*Crònica de Berlín*, vegeu GS VI, p. 494).

³³ Traducció de l'anglès: *The Correspondence of Walter Benjamin 1910-1940*, p. 396 (vegeu GB IV, p. 113) En l'assaig d'Hannah Arendt, aquesta frase es traduiria millor com “camp de ruïnes i la zona del desastre” (Arendt, *Men in Dark Times*, p. 169)

³⁴ Traducció de l'anglès: *The Correspondence of Walter Benjamin and Gershom Scholem 1932-1940*, p. 226

Benjamin, el seu pensament o mètode d'escriptura i la seva vida pòstuma. Totes estan connectades.

Comportament

No crec que Benjamin fos barroer o que tot li sortís malament. Pensem sinó en el seu aplom en lluitar contra les formes i els mètodes artificials. Era un avantguardista, adorava l'experimentació i no es cenyia als límits entre disciplines i escoles.

Pensem en el seu domini de la comunicació. Era capaç d'encertar el to precís per a cada un dels seus amics, signe no només d'adaptació, sinó també de competència comunicativa. Hannah Arendt l'anomenava "model de diplomàcia".³⁵

Es relacionava molt, només cal consultar la seva llibreta de contactes a París per veure que no era un solitari. Quan negociava amb els seus editors i editorials, podia ser hàbil i ferm, era un bon estratega, i sabia com de necessari era d'ésser així. Vegeu, per exemple, la següent frase del llibre *Einbahnstrasse* (Direcció Única): "El crític és l'estratega de la lluita literària".³⁶ Valorava el sentit comú i el fet de tocar de peus a terra. En una carta a Werner Kraft del 26 de juliol de 1934, Benjamin suggeria que la humanitat havia d'oblidar les promeses de salvació i intentar afrontar el dia com "una persona racional que, després d'un son reparador, comença el dia".³⁷

Pensament i mètode d'escriptura

Seré breu: una de les qualitats de Benjamin que més aprecio és la seva capacitat per pensar en extrems, per poder manejar paral·lelament postures diferents. Tal capacitat de pensar en extrems li va conferir amplitud i llibertat. Tenia capacitat per resistir les tensions: entre marxisme i pensament jueu, entre la història i la modernitat, la revolució i l'haixix, la reproductibilitat i l'aura, l'arxiu i l'actualitat.

Per definir el seu mètode d'escriptura, podríem recórrer al terme que utilitzava en relació a Bertold Brecht: "laboratori de versatilitat" ("Laboratorium Vielseitigkeit"). No hem de veure com un defecte la in completió dels *Passages* (Llibre dels passatges). Francesc Abad va dir: "*Walter Benjamin's Passages aren't a work but a workshop*".³⁸ Cada una de les seves notes constitueix una peça d'arxiu. I les cites, peces d'arxiu, reunides per un home que volia conservar les petjades de la història, no només les principals també les remotes, les rebutjades, les que no se suposaven importants.

El manuscrit constitueix un enorme arxiu del París del segle XIX, organitzat de manera impressionant, amb mapes, horaris i meravelloses senyals pintades de colors. Amb ell, Benjamin va donar forma a un model flexible d'història i de pensament sobre història, l'art i la vida en el passat.

³⁵ Vegeu, Arendt, *Walter Benjamin. Bertold Brecht*, p. 23.

³⁶ Benjamin, *Selected Writings*, vol.I, p.460.

³⁷ Trad, de l'anglès *The Correspondence of W. B.*, p.452 (vegeu GB IV, p. 467)

³⁸ Vegeu la seva exposició *Block W.B.* Goethe Institut Barcelona, setembre- desembre 2010 (N. del T. Es respecta el joc entre els termes "work-workshop" de l'original anglès de la cita).

Vida pòstuma

Benjamin pensava i escrivia com un arxivista i com una mena d'arqueòleg. Sabia com de precària era la seva situació vital, però volia salvar la seva obra. Desitjava fundar una vida més enllà de la seva. Benjamin va enviar manuscrits, quaderns i versions impreses amb notes escrites a mà als seus amics Gershom Scholem, Theodor W. Adorno, Alfred Cohn, Hannah Arendt i Bertold Brecht. Sabia, com va escriure a Scholem el 4 d'abril de 1937, "que només reunint tots els nostres arxius es podria oferir potser una recopilació exhaustiva"³⁹. La seva escriptura mirava cap el futur. Sabia que, amb l'exili, havia perdut els seu públic contemporani i per això va enviar missatges a les generacions del futur. I els missatges van arribar, ja que sense esforços intel·ligents, experimentats i gens barroers, ara no comptaríem amb el seu arxiu. No voldria pintar la història de color de rosa. Però tampoc no desitjo finalitzar amb una nota trista.

La vida de Benjamin va acabar a Portbou. Però llegir-la com un fracàs seria com portar-la a una segona mort.

³⁹ Trad. de l'anglès, *The Correspondence of Walter Benjamin and Gershom Scholem 1932-1940*, p. 194.